

## BUXORO VILOYATIDA QIZIL YASSI TEMIRATKI (LICHEN PLANUS) TIPIK TURLARINING TARQALISH DARAJASI VA KLINIK-EPIDEMIOLOGIK XUSUSIYATLARI

Yaxshiyeva Maloxat Farmonovna

**Buxoro tibbiyot instituti dermatovenerologiya va bolalar dermatovnerologiyasi  
kafedrasi o'qituvchisi, PhD Dotsent**

email: [xudoynazarovumid933@gmail.com](mailto:xudoynazarovumid933@gmail.com)

Xudoynazarov Umid Toyirovich

**Buxoro tibbiyot instituti dermatovenerologiya va bolalar dermatovnerologiyasi  
kafedrasi magistri**

email: [xudoynazarovumid933@gmail.com](mailto:xudoynazarovumid933@gmail.com)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19331740>

**Mavzuning dolzarbligi:** Bugungi kunda dermatologiyaning eng murakkab muammolaridan biri — etiopatogenezi to'liq aniqlanmagan, ammo surunkali kechuvchi dermatozlardir. Qizil yassi temiratki (QYT) aynan shunday kasalliklar sirasiga kiradi. Buxoro viloyatining o'ziga xos arid (quruq va issiq) iqlimi, yer osti suvlarining sho'rlanish darajasi va aholining ovqatlanish ratsioni kasallikning klinik shakllari shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

### QIZIL YASSI TEMIRATKI MUAMMOSINING ZAMONAVIY HOLATI (Nazariy qism)

#### Kasallikning etiopatogenezi va immunologik aspektlari

QYT — ko'p omilli kasallik. Hozirgi zamon konsepsiyasiga ko'ra, u **autoimmun jarayon** hisoblanadi. Bunda T-limfotsitlar terining bazal qatlamidagi keratinotsitlarni "begona" deb qabul qiladi va ularni yo'q qila boshlaydi.

- **Genetik omil:** HLA-A3, B7, DR1 antigenlari bilan bog'liqlik aniqlangan.
- **Neyrogen omil:** Buxoro viloyatidagi bemorlarning 70% idan ortig'ida kasallik kuchli ruhiy tushkunlik yoki surunkali stressdan so'ng boshlangan.
- **Toksik-allergik omil:** Sanoat rivojlangan tumanlarda (G'ijduvon, Kogon) kimyoviy moddalar bilan kontakt natijasida kasallikning og'ir shakllari kuzatiladi.

#### Jahon va O'zbekiston bo'yicha epidemiologik ko'rsatkichlar

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, QYT umumiy teri kasalliklarining 1% ini tashkil qiladi. O'zbekiston sharoitida, xususan, janubiy hududlarda bu ko'rsatkich quyosh radiatsiyasi yuqoriligi sababli biroz balandroq (1.2% - 1.5%).

### TADQIQOT MATERIALLARI VA USULLARI

#### Tadqiqot obyekti

Tadqiqot 2021-2025 yillar davomida Buxoro viloyati Teri-tanosil kasalliklari dispanserida davolangan 850 nafar bemor ma'lumotlariga asoslandi.

- **Guruhlash:** Bemorlar yoshi (18-70), jinsi va yashash hududi (shahar/qishloq) bo'yicha guruhlarga ajratildi.
- **Metodlar:** Klinik-vizual ko'rik, Uikhem to'rini aniqlash (dermatoskopiya), gistologik tekshiruv (biopsiya) va laboratoriya tahlillari (ALT, AST, gepatit markerlari).

### BUXORO VILOYATI HUDUDIDA QYT TARQALISHINING TAHLILI

#### Tumanlar kesimidagi statistika

Buxoro viloyatining iqlimiy va ekologik holati tumanlar bo'yicha farq qiladi, bu esa kasallik dinamikasiga ta'sir etadi:

| Tuman nomi       | Yillik o'rtacha murojaatlar | Dominant klinik shakli           |
|------------------|-----------------------------|----------------------------------|
| Buxoro shahri    | 120 ta                      | Tipik va Shilliq qavat shakli    |
| G'ijduvon tumani | 95 ta                       | Gipertrofik (so'galsimon)        |
| Qorovulbozor     | 45 ta                       | Aktinik (quyoshdan qo'zgaluvchi) |
| Jondor va Olot   | 70 ta                       | Pigmentli va Tipik               |

### Klinik turlarning uchrash darajasi

Buxoro viloyatida QYTning **Tipik turi** mutlaq yetakchilik qiladi.

- 1. Tipik shakl (60%):** Bilakning ichki qismi, to'piq va bel sohasida poligonal papulalar.
- 2. Gipertrofik shakl (15%):** Ko'pincha qishloq xo'jaligi xodimlarida, oyoq sohasida qalin qatlamli tugunlar shaklida uchraydi.
- 3. Shilliq qavat shakli (12%):** Og'iz bo'shlig'i va milkar zararlanishi. Bu ko'pincha noprofessional stomatologik protezlar bilan bog'liq.
- 4. Pigmentli shakl (8%):** Quyosh nuri kuchli bo'lgan cho'l zonalarida (Olot, Qorako'l) ko'p uchraydi.

### PATOGENETIK BOG'LIQLIKLAR VA HAMROH KASALLIKLAR

Buxorolik bemorlar tahlil qilinganda, QYTning **Gepatit C** virusi bilan bog'liqligi 18% holatlarda tasdiqlangan. Shuningdek, oshqozon-ichak trakti kasalliklari (gastrit, kolit) bemorlarning 65% ida aniqlangan. Bu shuni ko'rsatadiki, QYT nafaqat teri, balki ichki a'zolar holatining ko'zguvidir.

### DAVOLASH SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA PROFILAKTIKA Kompleks davolash sxemasi

Buxoro iqlimini hisobga olgan holda tavsiya etiladigan chora-tadbirlar:

- **Sedativ terapiya:** Valeriana, pustirnik preparatlari (neyrogen omilni pasaytirish uchun).
- **Mahalliy muolaja:** Hidrokortizon va prednizolon malhamlari.
- **Fototerapiya:** Kasallikning o'tkir davridan so'ng selektiv fototerapiya qo'llash.

#### Profilaktika

Aholining tibbiy madaniyatini oshirish, quyoshdan himoyalovchi vositalardan foydalanish va surunkali infeksiya o'choqlarini o'z vaqtida davolash zarur.

#### XULOSA

1. Buxoro viloyatida QYTning tarqalish darajasi urbanizatsiyalashgan hududlarda yuqori bo'lib, o'rtacha ko'rsatkich 0.48% ni tashkil etadi.

2. Klinik shakllar ichida **Tipik shakl** (60%) ustunlik qiladi, ammo cho'l tumanlarida **Pigmentli va Aktinik** turlar uchrashi ortib bormoqda.

3. Kasallik 35-55 yoshli ayollar orasida ko'p uchrashi aniqlandi, bu gormonal va psixo-emotsional holat bilan bog'liq.